

18 MART 1915 ÇANAKKALE ZAFERİNİN ANLAMI, ÖNEMİ VE SONUÇLARI

Prof. Dr. Erol CİHAN
Atatürk İlkeleri Anabilim Dalı Başkanı

I. ANLAMI.

1. 18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Zaferi'yle Çanakkale Savaşının, Türk Milletinin yiğitlik ve kahramanlıklarla bezenmiş muhteşem tarihinde, seçkin bir yeri vardır. 18 Mart 1915 günü, Türkler gerçekten bir ölüm - kalım savaşı yapmışlardır. Bu savaş 1. Cihan harbinin parlayan bir yıldızıdır. Türk'ün ve Mustafa Kemal'in gücünü, büyük devletlere karşı, insanın göğsünü kabartacak biçimde gösteren bir savaştır.

Buna karşılık, saldıran devletler için tam bir yenilgidir.

2. Çanakkale savaşı; deniz, kara ve küçük hava harekâtı ile bir bütün teşkil etmektedir. Deniz ile kara muharebeleri, birbirinden önemli, değerli sonuçlar doğuracak, yiğitlikleri sergileyecek niteliktedir.

3. Çanakkale Savaşı, «Şark meselesinin» bir evresinde gerçekleştirilmesinden ibaret halkayı oluşturunca niteliktedir. Başka bir deyişle Osmanlı İmparatorluğunu çökertmek, topraklarını paylaşmak amacını taşıyordu.

II. ÖNEMİ.

Çanakkale savaşının doğurduğu olumlu sonuçlar, onun önemini gözler önüne sermektedir. Bunlar olmasaydı, bugün Türk Devleti çok muhtemel olarak mevcut olmazdı.

III. ÇANAKKALE SAVAŞININ SONUÇLARI.

1. Çanakkale muharebeleri, Mehmetçiğe ölümsüzlük, yetenekli Türk kumandanlarına şan, şeref kazandırmıştır. Bunların başında Mustafa Kemal gerçeği vardır. Arıburnu olmasaydı, belki de Mustafa Kemal istiklâl savaşına, Cumhuriyete ve Devrimlere giden yolda büyük Türk Milletini birleştirmeye imkânını bulamayacaktı. Bu muharebelerde dehâsını ispat etmesi, buna imkân bulması, ona Milletinin kalbinde apayrı bir yer açmış, Mustafa Kemal adıyla sonsuza dek gönüllerde yaşamasını sağlayacak «büyük» lüğü kazandırmıştı.

2. Çanakkale zaferi, başta Enver Paşa olmak üzere, İttihatçılara da bir süre ikbal ve kudretin zirvelerine dolanması sonucunu doğurmuş, ancak onları ölümsüzleştirmemiştir. Çünkü onlar, Mustafa Kemal'in dehâsından yoksun idiler.

3. İngilizler bakımından Çanakkale muharebeleri, bir nevi «şöhret mezarlığı» dır. Kitchener gibi bir millî kahraman bile bu badireden hem manen hem de bedenen ölü çıkmıştır. 1915 sonlarında Çanakkaleden Londraya dönen Kitchener, artık sözleri kanun yerine geçen eski, yarı - diktatör değildir. Üst üste gelen başarısızlıklar, ona birçok düşman kazandırdığı gibi, Mareşalin kendine olan güveni de kaybolmuştur. Lloyd George ve Bonar Law gibi politika kurtları, Sudan ve Güney Afrika fatihi Lord Kitchener'in etrafında entrika ağlarını örmektedirler. Gerçekten altı ay sonra gelen ölüm, onun siyasî şöhreti için bir nevi kurtuluş olmuş, hiç değilse itibardan düşmenin acısını önlemiştir. Böylece Britanya İmparatorluğunun parlak devri de kapanmıştır. 1. Dünya harbinden galip çıkmak bile bu muazzam imparatorluğun kurtulmasına yetmeyecektir. Bu bakımdan Osmanlı imparatorluğunun vârisleri, Kraliçe Victoria'nın çocuklarından daha şanslı sayılabilir. Onlar, 1918 de yıkılan dünyalarını, yepyeni, bambaşka bir düzen içinde dipdiri yeni baştan, başmimar Mustafa Kemal'in yönetiminde kurmuşlardır; oysa İngilizler, daha uzun yıllar, sarsıntılar geçiren, orasından burasından kopan, parçalanan imparatorluklarının ölüm sancılarını çeke-

ceklerdir. Çanakkale macerasından ötürü, siyasî itibarı en çok sarsılan kişi ise, şüphesizdir ki Çörçil sayılmıştır. 1915 yılı, onun siyasî hayatının en alçak noktasıdır. Kendisini desteklemek, himaye etmek, yükseltmek isteyenler bile kısa bir zaman içinde ondan uzaklaşmak zorunda kalacaklar, İngilterenin yeni başvekili Lloyd George onu, İkmal vekili olarak kabinesine tekrar alabilmek için Çanakkale dedikodularının küllenmesini beklemekten başka çare bulamayacaktır. Ne var ki, insan hâfızası, bu olayı hiçbir zaman unutmayacak, ta 1923 yılı seçimlerinde bile propaganda konuşmaları için kürsüye çıkan Çörçil'e halk arasından «Çanakkaleyi unuttun mu?» diye bağırانlar olacaktır. General Hamilton'a, Çanakkaleden döndükten sonra bir daha aktif bir görev verilmemiştir. Çanakkale mağlubiyetinin hikâyesi, hemen her zaman onun ismiyle birlikte anılmış, fakat çok kimse ona müsama-halı davrandığı için, yenilgiden sorumlu tek kişi olarak itham edilmek şansızlığına uğramamıştır.

4. Çanakkale ile birlikte 1. Cihan Savaşı, daha sonra bazı sonuçlarda hisse sahibidir. Gerçekten Türk Savaş gücünü, 1. Cihan Savaşındaki deneylerle öğrenmiş olan çağdaş İngiliz neslinin hükûmeti, İkinci Cihan Harbine Türkleri de ortak almak için Çörçil'i Türkiye'ye kadar göndermiş, bu zafer daha sonra da Türkiye'nin Nato ittifakına alınmasında rol oynamıştır.

5. Çanakkale'nin içinde yer aldığı 1. Cihan Harbine katılışımız, birlikte değerlendirecek olursa: bu savaşa Almanlarla birlikte, iştirakimiz, sonuçta yenilişimiz, tarih yazarları, siyasiler tarafından çeşitli yorumlara yolaçmıştır. Bu konuda değişik görüşler ileri sürülmüştür.

Ancak teslim etmek gerekir ki, bu sonuç Türk Milleti için çok hayırlı bir olayın kuvvet kaynağını teşkil etmiştir. Osmanlı Devleti, imparatorluk olarak, Devlet olarak, o dönemde Avrupanın «hasta adamı» diye anılan güçsüz, köhne-miş bir varlık sayılmaktaydı. İngiltere, Rusya, Fransa, İtalya, Yunanistan, Türk topraklarını paylaşmaya kararlı idiler.

Onun içindir ki, İngiltere, Osmanlı Hükümetinin isteğine karşı, onu bu savaşta ortak almaya yanaşmamıştır. Almanya da bunu fırsat bilmiş ve ortak olma teşebbüsünü başarıyla sonuçlandırmıştır. Osmanlı Devleti hükümetinin, bu savaşta tarafsız kalmasına imkân varmıydı? Bu soruya belki evet cevabı verilebilir, ama bu hareket zararsız bir sonuca erişse bile Türk Milleti için hayırlı olamazdı. Türk Toplumunun tam bağımsızlık ve egemenlik içinde yepyeni, batılı temeller üzerine Devlet kurması, Cumhuriyete kavuşması, ancak bu savaşta yenilgisi ile mümkün olabilmıştır.

6. 72. Yıldönümünü anma, kutlama mazhariyetine eriştiğimiz bu savaş kaybedilseydi, bugün misak-ı millî sınırları içinde, gururla yaşadığımız bu topraklarda dipdiri, bağımsız, egemen, çağdaş bir Türkiye Devleti bulunmayacaktı.

7. Bu savaş kazanılmasaydı, Çarlık Rusyasının istilâcı orduları ve onların yerine geçenler, Türkistanda yaptıklarını Osmanlı Devleti mensuplarına reva görmekten geri mi kalacaklardı? Elbette değil.

8. Çanakkale müdafaası, yardımsız ve irtibatsız kalan Rus çarlığının yıkılmasına katkıda bulunmuştur.

9. İstenilen, itilâf devletlerince amaçlanan hedef, alınmamıştır. İtilâf Devletleri için bu elbette büyük bir kayıptır. Bunun bir mağlubiyet olduğu açıktır. Ancak bu devletler için, bazı yararlı sonuçlar da doğurmuştur. İtilâf devletlerince ileri sürülenler şunlardır:

a) 1. Cihan Harbinin kazanılmasında, bir bakımdan yararlı olmuştur.

b) 1915 ilkbaharında Almanların Batı cephesinde yapmak istedikleri büyük taarruzdan, Almanlar bu sebepten vazgeçmişlerdir.

c) İtalyayı harbe sokmuştur.

d) Bulgaristanı, bir süre mütereddit kılmıştır.

e) İstanbul'un tehdit edilmesi, Süveyş kanalını muhafazaya yaramış, Rusları Kafkasyada, Türk tazyikinden kurtarmıştır. Çünkü Rus Dışişleri Bakanı Sazanov: «Allahaşkına bir an önce yardımımıza gelin», diyordu.

f) Türk ordusunun yıpranması sonucu doğmuştur. Böylece Filistinde Lord Allenby'nin başarı kazanması yolu açılmıştır.

Ancak belirtmek gerekir ki, tüm bunlar, Türk başkenti-nin zaptedilmesi ile kazanılacak mükâfatla mukayese edilemezler. Gerçekten Kitchener bu sebeple aynen: «İstanbul düştüğü takdirde, sadece bir muharebe değil, koskoca bir harbi kazanmış olacaksın» diyordu.

g) Burada tarafsız bir şekilde belirtmek gerekir ki itilâf Devletleri için en yararlı harekât, tahliye olmuştur. Gizlice kaçabilmişlerdir. Bu esnada Cevat Paşa «gittiler, geçemediler, geçemeyecekler» demiştir.

Lord Fisher, savaş esnasında aynen «lânet olsun Çanak-kaleye... Orası mezarımız olacak» diyor. Doğru söylemiş, gerçekten de öyle oldu.

Kitchener tahliyeyi duyunca «fevkalâde bir kurtuluş oldu bu» demek zorunda kalmıştır.

Napolyon'un «Türkler öldürülebilir; fakat mağlup edilemezler» sözü, Çanakkale'de de teyid edilmiştir.

IV. ÖNERİLER.

Yukarıdaki beyanların ışığından hareketle ileri sürebileceğimiz bazı önerilerimiz, dileklerimiz olacaktır. Şöyle ki:

1. Çanakkale Zaferi ile ilgili toplantılar, «Çanakkale Haftası» biçiminde, daha bilimsel incelemeye yönelik, yenilik getirci araştırmaları sergileyici nitelikte olmalıdır. Bu yıldönümler, 1988 de, 98 de ve 100. yıllarda daha da büyük olağanüstü çalışmalarla anılmalıdır.

2. Bu toplantılar, Türk Deniz Kuvvetleri, Kara Kuvvetleri hattâ Hava kuvvetleri ile birlikte, Çanakkalede de gerçekleştirilmelidir.

3. Çanakkale Zaferi ile ilgili hâtıra değeri taşıyan, bilinmeyen, sergilenmeye değer nitelikteki her şey, Devlet tarafından, belirli kuruluşlar tarafından toplanmalıdır. Sonra uygun görülecek müzede ve yerde sergilenmelidir.

4. Bugün Çanakkalede, Gelibolu'da, boğazda çeşitli muharebelerin cereyan ettiği yerler, gerçekte, bir millî park haline getirilmiştir. Ancak gezip, görmek, kutsal anılarını derin bir huşu, gurur, heyecan, şükran ve minnet duygularıyla anmak mutluluğuna erdiğim muhteşem zaferlerin kazanıldığı, tarihin hissedilir derecede soluk aldığı bu yerlerde, bu tarih şuurunun yaşandığı topraklarda, özel mülkün ticarî amaçlarla satıldığını görmüş bulunuyorum. Kanuna, hukuka aykırı olan, tarihî şuura ters düşen, aziz şehitlerimize karşı saygısızlık teşkil eden, varlığımızı borçlu olduğumuz bu kişilere karşı minnet borcumuzu ödememiz zorunlu olduğundan, bu bölgelerdeki arazinin kamulaştırılması elzemdir. Görevliler için gecikmiş bu görevi yerine getirmek, namus borcudur.

5. Çanakkale âbidesi, topyekün Çanakkale Zaferini simgeleyen bir âbidedir. Ancak Çanakkale'de cereyan eden muharebeler, çok çeşitlidir ve savaşın ayrıntıları ile ilgili pek çok olay'ı da, çeşitli kişilerin hizmetlerini, yiğitliklerini, kahramanlıklarını, fedakârlıklarını simgeleyen ve çeşitli yerlere ait olan eserler de geniş, yaygın, kapsamlı bir çalışmanın ürünü olarak gerçekleştirilmelidir. Çanakkale kolektif bir zaferdir, burada katkısı bulunanların olabildiği ölçüde değerlendirilmesi yoluna gidilmelidir.

6. Çanakkale Zaferinin kutlanması, milletçe, toplumun tümünü oluşturan üyelerin büyük çoğunluğu ile birlikte, önceden hazırlıklı törenlerle anılarak, topluma maledilerek gerçekleştirilmelidir. Sözgelimi, İstanbul'dan, başka illerden şehir hatlarının, ya da Deniz Yollarının vapurları ile elverişli şartlar altında Çanakkale Zaferlerine iştirak, Türk Kahramanlığının çok seçkin yerinin ziyaretine katılma, özendirilmelidir.

7. Bu gazâ diyarı, tavâf edilecek bir yerdir: Bu sebeple, şehitlerimizin ruhları şâdolsun. Şehitlerin ruhlarına, dirilerin minnetini göndermelidir. Çünkü, Çanakkale toprakları, «bağrında binlerce delikanlıların gövdesi yatmıyormuş gibi, bir uçtan bir uca engin bir fundalığın koyu nefti örtüsü ile kaplı... Ancak, sahillere yakın eteklerdeki yabancı mezarlıklar beyaz çiçek bahçeleri gibi... Yenenlerin izi belirsiz, yenilenler belli...»

«Onun için burada cihana âşikâr oldu ki, yeryüzünde her yaratılandan, her silâhtan, her âzimden üstün bir tek güç vardır: Türk... zira bu tepelerde ölümü yenip diriliği kazanan Türktür... Yere serdiği dünyanın başına basarak sözünü ummanlara geçiren Türktür. O emeklerden bize bir yurtla bir yiğit bergüzâr kaldı.

Milletin altın talihi gibi sarışın başın, ey Anafartalar kahramanı, bize bu dağlardan doğdu. Türk ülkesinde ne yana baksak gözümüzde ve gönlümüzde sen varsın, Ey Kemal...

Sen baştan başa gaza arşını teşkil ediyorsun; öyle ki tüm topraklar, kendisi dile gelse, diyecektir ki: «Bir gün bu geçitte Türkler durdular; düşmanlarının zorlu inadını kırdılar; dünyayı buradan öte aşmağa bırakmadılar.

Etrafını bir hilâl gibi tavaf ettiğimiz Çanakkale... Sana bu manâ yetmez mi? Sen ki iç ve dış denizlerin ortasında bir baştan bir başa, göğe yükselen yekpare bir şehit kabrisin... Gaza diyarı, kendi anının kendinsin».

Bugüne kadar, aziz hâtıraları, ince bir tülle örtülmüş olmasına rağmen, insanlık göklerinin parlayan yıldızları, Çanakkale şehitleridir.

Ey atalarının yiğitliğine, fedakârlığına, vatan ve millet sevgisine, tek kelimeyle faziletine vâris ve vicdanına mâkes olan, İstanbul Üniversitesinin güzide Atatürkçü gençleri, ey asil Türk genci, bugün sen o'sun!

V. SONDEYİŞ

Öğretim üyesi olmasından engin mutluluk, gurur duyduğum, Türk toplumuna değerli, erdemli yurttaşlar yetiştiren, Türkiye'nin en köklü bilim ocağı bir Üniversitenin mensupları olarak, aziz şehitlerimizin kutsal anıları önünde derin bir huşu, tâzim duyguları içinde eğiliyoruz. Sizlere şükranlarımızı, minnetlerimizi sunmak gönül borcumuzdur.